

”TÄÄ ON MEIDÄN PAIKKA”

Perinteinen nimistöntutkimus ei professori Terhi Ainialalle riitä. Hän on tehnyt sosio-onomastiikasta monitieteisen tutkimusalan.

Suomen paikannimikartalla oli yhä valkoisia pisteitä, tutkimattomia alueita, joista oli otettava selvää. Yksi niistä sijaitsi Varsinais-Suomessa Vehmaalla, ja sinne suomen kielen praktikumiaan suorittava Terhi Ainiala suuntasi lehtiö ja kynä kädessään. 1980-luvulla paikannimiä kirjattiin muistiin vielä käsipelillä. Siitä se alkoi: intohimoinen suhde suomalaisiin paikannimiin ja niiden merkityksiin käyttäjilleen. Ainialaa jännitti koputtaa ensimmäisen talon oveen, mutta vehmaalaiset ottivat nuoren opiskelijatyön avosylin vastaan. Nimestäjän kartta täytyi nopeasti kymmenistä, ellei sadoista paikannimistä.

Vuosikymmenten saatossa paikannimien tutkiminen on laajentunut Ainialan työpöydällä kansainväliseksi ja tieteidenväliseksi tutkimuskentäksi, joka versoo alati uusia tutkimus- ja sovellushaaroja. Yksi tuoreimmista käytännön sovelluksista on Ainialan ja kahden kollegan perustama Tositarina Oy. Se auttaa suomalaisia yrityksiä sanoittamaan oman tarinansa ja löytämään yritykselle tai tuotteelle sopivan nimen. Nimellä on väliä, myös kaupallisilla nimillä. Niitä varsinkin kaupungeissa asuvat näkevät arjessaan huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi kadun- tai muita paikannimiä.

Professori kertoo alastaan työhuoneessaan Helsingin yliopiston päärakennuksessa. Työnkuva on laaja: opettamista, tutkimista ja kansainvälisten suhteiden hoitoa. Osa työtunneista kuluu yliopiston alaisen Kaupunkitutkimusinstituutti Urbarian hankkeissa. Työn vaikuttavuus on huomattu. Kesällä 2019 Helsingin kaupunki palkitsi Ainialan vuoden tiedepalkinnolla paikannimityöstä.

Maaseudulta kaupunkeihin

Sosio-onomastiikka on sosiolingvististä nimistöntutkimusta, jonka taustalla on osin paikannimien kenttäkeruu. Sen juuret puolestaan ulottu-

Kuva: Ilmari Fabritius.

vat aina kansallisromantiikkaan asti. Kun 1800- ja 1900-luvun taitteessa taiteilijat tekivät tutkimusmatkojaan Karjalaan, 1950- ja 1960-luvulla kielen- ja kulttuuritutkijoille tuli kiire rientää Suomen maaseudulle ”pelastamaan” se tieto, joka vielä pelastettavissa oli, ennen kuin väestö muutti kaupunkeihin ja paikannimet ja murteet unohtuivat.

Maaseudun paikannimet ovat siis tallessa. Toisin oli kaupunkien suhteen. Niiden nimistöt eivät tutkijoita ennen 2000-lukua juuri kiinnostaneet. Ainiala oli kuitenkin saanut kipinän tarttua aiheeseen. Vuosina 2004–09 nimistöntutkimus teki aluevaltauksen, kun Ainiala johti Kotimaisten kielten keskuksessa (Kotus) ”Nimimaiseman muutos Helsingin sosiolingvistisesti moninaistuvissa kaupunginosissa” -hanketta. Se tuotti tietoa Kallion ja Vuosaaren paikannimistöistä ja sen käytöstä sekä linkittyi osaksi laajempaa kaupunkikehitystä ja yhteiskunnallista muutosta. Nyt tiedettiin ainakin jotain siitä, miten asukkaat puhuivat Hesastaan tai Stadistaan.

Vuonna 2012 Ainiala aloitti työt Helsingin yliopistossa. Hän verkostoitui muiden humanistitutkijoiden kanssa ja alkoi rakentaa kansainvälistä maisteriohjelmää. Vuonna 2018 yliopisto perusti Urbarian. Siellä Ainiala tutkii, millä tavoin paikan-

nimet ilmentävät erilaisia kaupunkilaisia identiteettejä. Työskentely on sekä yliopistolla että Urbariassa tieteidenvälistä.

– Monitieteisissä kokoonpanoissa opitaan ja saadaan uusia näkökulmia. Sen haluan tuoda esiin myös opetuksessa, Ainiala sanoo.

– Kyse on työelämätaidoista, ja niitäkin yliopistossa on opetettava, professori painottaa.

Tulevaisuudessa tarvittavaa tiimityöskentelyä on voinut harjoitella kursseilla, joita Ainiala on toteuttanut muun muassa Helsingin kaupungin kanssa. Kolme kertaa järjestetyllä ”Suunnitelu ja koettu kaupunki” -kurssilla eri aloja (mm. suomen kieli, pohjoismaiset kielet, kansatiede, historia, maantiede ja yhdyskuntasuunnittelu) edustavat opiskelijat Helsingin yliopistosta ja Aalto-yliopistosta ovat päässeet tekemään konkreettista kaupunkisuunnittelua ja -kehittämistä yhdessä kaupungin ja esimerkiksi joukkoliikenteen kuntayhtymän HSL:n kanssa. Elävien yhteistyökumppaneiden kanssa vaikutusmahdollisuudet ovat isot, ja samalla sekä opettajat että oppilaat oppivat uutta.

Suunnitellut ja koetut paikannimet

Suomalainen nimistöntutkimus on saanut vankan jalansijan myös kansainvälisesti. Ainialan työsarjaan kuuluu vilkas yhteydenpito ulkomaisten ja erityisesti Pohjoismaiden kollegojen kanssa. Kun kysyn, mitä Suomi voisi oppia nimistönkeruusta muilta, Ainiala toteaa, että oikeasti moni voisi ottaa mallia Suomesta.

– Sosio-onomastiikka on paljolti kummunnut meidän perinteestämme, ja sitä on otettu käyttöön muuallakin.

Esimerkiksi Ruotsissa nimistöntutkimus on pohjannut pitkälti asiakirja-aineistoihin, kun taas Suomessa tietoa on kerätty – aineistojen puuttuessa – kentältä. Kenttätöyssä kuulee kaikenmoista, paitsi nimen myös sen, miten käyttäjä siihen suhtautuu. Siinä onkin ytimessään Ainialan tutkimuskohde: suunniteltu ja koettu paikannimistö. Kaupunkiympäristössä ensimmäinen on virallista nimistöä, joka kertoo kaupunkisuunnittelun ideologiasta ja vallan käsityksestä. Jälkimmäinen kuvaa puolestaan sitä, miten asukkaat kaupunkiinsa identifioituvat.

Eri käyttäjät voivat käyttää samoista paikoista tyystin erilaisia nimiä. Yksi esimerkki löytyy itä-

helsinkiläisestä kaupunginosasta Vuosaaresta, jota halkoo Mogadishu Avenue. Paitsi että sellaista nimeä ei tietenkään lue yhdessäkään kartassa. Virallisesti kyse on Meri-Rastilan tiestä.

– 1990-luvulla Meri-Rastilaan asutettiin somaleja, ja Mogadishu Avenue syntyi rasistisesta diskurssista. Nimeen ei liittynyt arvostettuja mielikuvia, mutta somalialaisväestö otti sen omaan käyttöönsä. Teimme paljon haastatteluja Vuosaarressa. Monen mielestä oli hienoa, että nimeä käytetään, Ainiala kertoo.

Somaliväestö riisui nimen sen halveksuvasta merkityksestä. Sen myötä identifikaatio vahvistui ja he tunsivat kuuluvansa paikkaan: ”Tää on meidän paikka.” Koetusta paikannimistöstä saatu tieto on arvokasta useille toimijoille. Se hyödyttää niin kaupunki- kuin julkisen liikenteen suunnittelijoitakin.

– Esimerkiksi HSL:lla on valtavasti dataa ihmisten liikkumisesta, reiteistä ja kävijämääristä, mutta ei laadullista dataa, Ainiala kertoo.

Laadulliselle tiedolle on kuitenkin tarvetta. Liikennesuunnittelijoita kiinnostaa muun muassa se, miten suomea taitamattomat ottavat ympäristön haltuunsa. Onko paikannimistä heille apua vai ei? Ainiala on lähettänyt opiskelijoitaan paikan päälle ottamaan selvää. He ovat tehneet kenttätutkimusta haastatteleamalla eri puolilta maailmaa muuttaneita asukkaita. Havainnoista hyötynee paitsi sosio-onomastiikka myös HSL.

Nimistöntutkimus on kulkenut pitkän matkan maalta kaupunkiin ja paperilapuista digitointiin. Myös Ainialan tutkimusmatka jatkuu, muun muassa yrittäjänä Tositarinan toiminnassa. Yliopiston humanistit toimittavat monitieteiseen tutkimukseen perustuvan ytimen, yrityksen tarinan, ja auttavat siten yritystä kertomaan sen muillekin. Tai uusi yritys saa nimen, joka on helppokäyttöinen ja mieleenpainuva. Tässä on jälleen uusi aluevaltaus nimistöntutkijalta.

Lisälukemista

Socio-onomastics: *The pragmatics of names*, toim. Terhi Ainiala ja Jan-Ola Östman. John Benjamins 2017.
www.nimisampo.fi
www.nordicsocioonomastics.org
www.tositarina.fi

HELEN PARTTI

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.